

BİREYSEL VE GENEL ADİL DÜNYA İNANCININ DEPRESYON İLE İLİŞKİSİ

Düzgün Uğur¹

Serap Akgün²

Özet

Adil Dünya İnancı Kuramına göre (Lerner, 1965, 1980), insanlar dünyanın adil bir yer olduğuna, herkesin hak ettiğini yaşadığına ve yaşadıklarını hak ettiğine inanmaya güdülenmişlerdir. Bu inanç insanların fiziksel ve sosyal çevrelerini durağan ve düzenli olarak algılamalarını sağlamakta ve böylece psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilemektedir. Bu çalışma adil dünya inancı ve depresyon ilişkisini test etmek amacı ile yapılmıştır. Araştırmaya 60'ı depresyon tanısı almış, 60'ı ise depresyon tanısı almamış toplam 120 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar Beck Depresyon Ölçeği, Rotter İç-dış Kontrol Odağı Ölçeği ile genel ve bireysel adil dünya inancı ölçeğini doldurmuşlardır. Varyans analizi (ANOVA) sonucunda, depresyonsuz grubun kişisel ve genel adil dünya inancı arasında anlamlı bir fark bulunamazken depresyonlu grubun kişisel adil dünya inançlarının genel adil dünya inançlarından anlamlı biçimde daha düşük olduğu bulunmuştur. Bulgular bireylerin genel ve kişisel adil dünya inançlarının değil, bu iki adil dünya inancı arasındaki farkın depresyonla ilişkili olabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, adil dünya inancı, kontrol odağı.

THE RELATIONSHIP BETWEEN BELIEF IN A JUST WORLD AND DEPRESSION

Abstract

According to Lerner's (1965, 1980) just world theory, people are motivated to believe that the world is a just place where everyone gets what they deserve and deserves what they get. Believing in a just world leads people to perceive their physical and social environment as stable and orderly therefore this belief impacts mental health positively. The purpose of the study was to examine the relationship between depression and just world belief. The sample was consisted of 120 participants 60 of those diagnosed with depression and 60 of those did not diagnosed. Voluntary participants filled out the Beck Depression Inventory, Beck Hopelessness Scale, Rotter's Locus of Control Scale and Dalbert's Global and Personal Belief in a Just World Scales. The results indicated that depressed participants had weaker personal just world belief than general just world belief whereas this difference was not significant in their nondepressed counterparts. These findings suggest that

¹ Uzm. Psk.. Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü duzgunugur@hotmail.com

² Doç.Dr. Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı

depression is associated with a gap between general and personal just world beliefs in favor of the general just world belief. It appears that depressive people have tended to perceive the world is more just generally than for them.

Key words: Depression, belief in a just world, locus of control.

Adil Dünya İnancı ve Depresyon

Lerner'in (1965, 1980) Adil Dünya İnancı Kuramı'na göre, insanlar dünyanın adil bir yer olduğuna, herkesin hak ettiğini yaşadığına ve yaşadıklarını hak ettiğine inanmaya güdülenmişlerdir. Pek çok kültür, dünyanın adil bir yer olduğunu vurgulayan önemli öğeler barındırır. Çocuklara yaygın olarak dünyanın adil bir yer olduğu öğretilir. Evde ve okulda çocuklara anlatılan erdem hikâyeleri iyi ahlakın ödüllendirildiğini yanlış davranışların ise cezalandırıldığını vurgular. Örneğin, ağustos böceği ve karınca hikâyesinde çalışkan karınca ödüllendirilirken, tembel ağustos böceği cezalandırılmaktadır. Kahramanlar hak ettikleri mutluluğa ulaşırken, kötüler cezalarını bulurlar. Dini kitaplar doğruluğun zafere ulaşacağına ve günahkârların cezalandırılacağına dair birçok örnek içermektedir. Adil ödüllerin hemen ortaya çıkmayabileceği ancak eninde sonunda bunun kaçınılmaz olduğu öğretisini savunan dinler de adil dünya inancını desteklemektedir (Lerner 1980; Rubin ve Peplau 1975).

Lerner (1965) adil dünya inancının temel bir yanılsama olduğunu söyler. Yanılsamadır, çünkü gerçekte dünya adil bir yer değildir ama insanlar güdüsel olarak buna inanmak ister. Zaman zaman tanık olunan adaletsizlikler ya da masum kurbanlar adil dünya inancını tehdit etmektedir. Ancak insanlar adil dünya inançlarını devam ettirebilmek için bazen adaletsizliği meşrulaştırmakta, çekilen sıkıntıyı küçümsemekte hatta kurbanı suçlamaktadır (Furnham ve Proctor, 1992; Harper ve Manesse, 1992; Harper, Wagstaff, Newton ve Harrison 1990; Kleinke ve Meyer, 1990; Lerner ve Simon, 1966; Montada, 1998).

İnsanlar bu inançtan vazgeçmemek için direnirler, çünkü adil dünya inancı insanların fiziksel ve sosyal çevrelerini durağan ve düzenli olarak algılamasına olanak sağlar. Böylece insanlar uzun süreli planlar yapabilir ve bu planlarını gerçekleştirmek için çabalayabilirler (Hafer, 2000; Lerner, 1980). Adil dünya inancı, yaşama güvenle bakabilmek dolayısıyla ruh sağlığını koruyabilmek için gereklidir (Dalbert, 1998).

Kuram ile paralel olarak, hem daha önceki yıllarda hem de son yıllarda yapılan araştırmalar adil dünya inancının psikolojik sağlığı koruyucu bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, Bulman ve Wortman (1977) olumlu duygularla adil dünya inancı arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Deneysel bir çalışmada (Tomaka ve Blascovich, 1994) adil dünya inancı yüksek bireyler zayıf olanlara kıyasla stresli görevleri tutarlı bir biçimde daha az tehdit edici ve daha çok meydan okunacak bir olay

olarak değerlendirmişlerdir. Çalışmada ayrıca yüksek adil dünya inancına sahip kişilerin verilen bir görevi yaparken daha az stres yaşadıkları, görevi başarmak için daha ısrarlı oldukları ve görevi daha iyi yaptıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar, adil dünya inancının kişiyi duygusal stresten koruduğunu ve başarı güdüsünü artırdığını kaydetmişlerdir. Correia, Batista ve Lima (2009) adil dünya inancı aktifleştirildiğinde yaşam doyumunda artış olduğunu bulmuşlardır.

Literatürde adil dünya inancının depresyonla ilişkisini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Depresyon; büyük bir üzüntü, endişe, suçluluk ve değersizlik, başkalarından uzaklaşma, uyku, iştah ve cinsel istek kaybı ve her zamanki faaliyetlere karşı ilgisizlikle belirginleşen duygu durum bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (Davison ve Neale, 2004). Beck (1987) biliş düzeylerinin ve düşünce süreçlerinin depresyonda önemli nedensel faktörler olduklarını belirtmektedir. Çocukluk veya gençlik dönemlerinde oluşturulan olumsuz şemalar, Beck'in olumsuz üçlü olarak adlandırdığı kendini, dünyayı ve geleceği olumsuz algılamının sürdürülmesine katkıda bulunur. Seligman (1974) ise öğrenilmiş çaresizlik kuramında kontrol edilemez uyaranlara maruz bırakılan kişilerinde daha sonra çevrelerini kontrol edilemez olarak algıladıklarını ve bu kişilerin normal koşullarda çözebilecekleri sorunları çözülemez olarak değerlendirdiklerini ileri sürmektedir. Benzer olarak, Abramson, Metalsky ve Alloy (1989) bazı depresyonlara umutsuzluğun neden olduğunu düşünmektedirler. Umutsuzluk, istenilen bir durumun gelecekte gerçekleşmeyeceği veya istenmeyen bir durumdan kaçınılamayacağı beklentisidir. Depresyona ilişkin bu üç yaklaşımda da bir şekilde geleceğe ilişkin algıya ve beklentilere gönderme vardır. Nitekim adil dünya inancı ve depresyon ilişkisinin incelendiği bir çalışmada (Ritter, Benson ve Synder 1990) dünyanın adil bir yer olduğuna inananların depresif olma olasılığının daha düşük olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir.

Ancak bazı araştırmaların sonuçları adil dünya inancı ve depresyon ilişkisinin daha karmaşık olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, kısa bir süre önce işini kaybeden ile çalışanların karşılaştırıldığı bir çalışmada (Benson ve Ritter, 1990) adil dünya inancı ve depresyon arasında beklenen negatif yönlü ilişki yalnızca çalışan grupta gözlenmiştir. İşini kaybedenlerde ise tam tersi bir örüntü görülmüştür. Yüksek adil dünya inancına sahip işsizlerin düşük adil dünya inancına sahip işsizlere kıyasla daha çok depresyon belirtisi gösterdikleri bulunmuştur. Araştırmacılar adil dünya inancının genel olarak depresyonla negatif korelasyona sahip olduğunu ancak olumsuz yaşam olaylarının deneyimlendiği akut stres dönemlerinde dünyanın adil olduğu yönündeki inanç değişmez ise depresyonun daha şiddetli yaşandığını belirtmişlerdir. Adil dünya inancı, kişinin deneyimlediği olumsuz olayı açıklamakta zorlanmasına neden olmakta ve kişiye ek bir yük getirmektedir.

Dalbert (1998) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da dört farklı grubun adil dünya inançları, yaşam doyumları, duygu durumları ve depresyon düzeyleri incelenmiştir. Bu dört grubun ikisi, engelli çocuğu olan anneler ve işsizler, mağdurlar kategorisinde diğer ikisi ise, Doğu ve Batı Almanya'dan öğrenciler, mağdur olmayanlar kategorisinde ele alınmışlardır. Bu dört grupta da

yalnızca yaşam doyumu adil dünya inancı ile anlamlı pozitif bir korelasyona sahiptir. Ancak mağdur grupta bu korelasyon çok daha yüksektir. Engelli çocuğa sahip annelerde ve işsizlerde depresyon ve adil dünya inancı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak duygu durumu değişkeni kontrol edildiğinde işsiz yetişkinler grubunda depresyon ve adil dünya inancı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Beklenenin tersine adil dünya inancı yükseldikçe işsiz yetişkinler daha çok stres belirtileri göstermişlerdir.

Adil dünya inancı ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı araştırmacılar kişisel ve genel adil dünya inancı ayırımını yapmak gerektiğini, çünkü genel adil dünya inancının değil kişisel adil dünya inancının kendini iyi hissetme ile ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Kişisel adil dünya inancı bir kişinin yaşamındaki olayların adil olup olmadığıyla ilgili iken genel adil dünya inancı temelde dünyanın adil bir yer olduğuna inanıp inanmamayla ilgilidir. Lipkus, Dalbert ve Siegler (1996) yalnızca kişisel adil dünya inancının stres ve depresyon ile negatif, öznel iyi olma ve yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Benzer bir başka çalışmada (Sutton ve Winnard, 2007) da genel adil dünya inancı ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken kişisel adil dünya inancı ile yaşam doyumu arasında $r=.48$ 'lik pozitif bir korelasyon bulunmuştur.

Dzuka ve Dalbert (2006) tarafından yaşlılarla yapılan bir çalışmada ise kişisel adil dünya inancının yaşam doyumu ve olumlu duygular (örneğin, haz, eğlenme, mutluluk) ile pozitif yönde, olumsuz duygular (örneğin, öfke, suçluluk, kaygı) ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Sel afetine maruz kalan kurbanlarla yapılan bir çalışmada da (Otto, Boos, Dalbert, Schöps, ve Hoyar, 2006) genel adil dünya inancının değil ama kişisel adil dünya inancının kaygı, depresyon ve psikolojik stres ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bulgularının kişisel adil dünya inancının akıl sağlığına olumlu katkısı olduğu savını desteklediğini belirtmişlerdir.

Adil dünya inancı ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların bulguları genel olarak adil dünya inancı ve yaşam doyumu arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak adil dünya inancı ve depresyon ilişkisine dair bulgular çok net değildir. Bu çalışmanın birincil amacı, kişisel ve genel adil dünya inancının depresyonla bir ilişkisi olup olmadığını araştırmaktır.

Depresyon ile ilişkili bulunan bir diğer değişken de kontrol odağıdır. Rotter'in Sosyal Öğrenme Kuramı'na (1966) göre, bireyler sosyal öğrenme deneyimleri sonucunda kendi davranışlarının etkileri hakkında çeşitli beklentiler geliştirirler. Kendi davranışlarının olayların sonucu üzerinde önemli bir etkiye sahip olacağı beklentisini taşıyan kişiler iç kontrol inancına, şans ve diğer dış etkenlerin olaylar üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu düşünenler ise dış kontrol inancına sahip olarak tanımlanmaktadır. Kişinin kendi yaşamı üzerinde çok az kontrolü olduğu algısı depresyon ile ilişkilendirilmektedir. Literatürde dışsal kontrole inanç ile depresyon arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Burger, 1984; Lester ve Pitts, 1990). Örneğin,

Amerikalı, Filipinli ve Türk öğrenciler ile yapılan bir çalışmada depresyon ile dış kontrol odağı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (Lester, Castromayor ve İçli 1991). Türkiye’de yapılan bir çalışmada da kaygı ve depresyonun şiddetinin dış kontrol odağıyla pozitif ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Tükel ve Gök, 1996). Benassi, Sweeney ve Dufour (1988) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında, depresyon ve kontrol odağı arasında anlamlı bir ilişki olduğu, dış kontrol odağı arttıkça depresyonun da arttığı bulunmuştur. Bu bulguya göre, olayların kendi kontrollerinin dışında olduğu inancı arttıkça depresyon da artmaktadır. Bu çalışmanın ikincil amacı depresyon tanısı almış ve almamış bireylerin kontrol odakları ve umutsuzluk düzeyleri arasında bir fark olup olmadığını test etmektir.

Yöntem

Örneklem

Çalışmaya iki grup katılımcı alınmıştır. İlk grup bir devlet hastanesi psikiyatri polikliniğine başvurup depresyon tanısı almış ve çalışma kapsamında verilen Beck Depresyon Ölçeğinden 17 ve üzerinde puan almış kişilerden oluşmaktadır. İkinci grup ise depresyon tanısı almamış ve çalışma kapsamında uygulanan Beck Depresyon Ölçeği’nden 17’nin altında puan almış kişilerden oluşmaktadır. Çalışmaya gönüllü olarak 133 katılımcı katılmıştır, ancak on üç kişi depresyon tanısı aldığı halde Beck Depresyon Ölçeği’nden 17’nin altında puan aldığı için ya da depresyon tanısı almadığı halde Beck Depresyon Ölçeği’nden 17’nin üzerinde puan aldığı için örneklemden çıkarılmıştır. Araştırmaya 60’ı depresyon tanısı almış, 60’ı ise depresyon tanısı almamış toplam 120 kişi katılmıştır her iki grubunda yarısı kadın yarısı erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması $M=30.43$ standart sapması $SD= 8.78$ ’dir.

Veri Toplama Araçları

Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği. Kişilerin genel olarak dünyayı ne derece adil algıladıkları Dalbert (1999) tarafından geliştirilen ve Göregenli (2003) tarafından Türkçeye çevrilen Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Altı maddeden oluşan ölçek “Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum”, “Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim” gibi maddeler içermektedir. Dalbert (1999), ölçeğin güvenirlik katsayısını (Cronbach alfa) .78 olarak kaydetmiştir. Göregenli (2003) Türkiye örnekleminde ölçeğin Cronbach alfa katsayısını .69 olarak bulmuştur. Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ise .62’dir.

Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği. Kişilerin dünyanın kendilerine ne kadar adil davrandığına ilişkin inançlarını ölçmek için yine Dalbert (1999) tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği kullanılmıştır. Yedi maddeden oluşan 5 dereceli Likert tipi bu ölçek “Hayatta başıma

gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum”, “Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur” gibi maddeler içermektedir. Dalbert (1999), ölçeğin güvenirlik katsayısını (Cronbach alfa) .86 olarak hesaplamıştır. Göregenli (2003) tarafından Türkçe’ye çevrilmiş olan ölçeğin Türk örnekleme kaydedilen güvenirlik katsayısı da oldukça yüksektir (Cronbach alfa = .85). Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ise .83’dir.

Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği. Rotter (1966) tarafından geliştirilmiş ve Dağ (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği kişinin kendi davranışlarının kendi kontrolünde mi yoksa kendi dışındaki güçlerin kontrolünde mi olduğu konusundaki genel beklenti ve inançlarını ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 23 en düşük puan ise 0’dır. Yükselen puanlar dış kontrol odağında artışı göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa) .92, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise .88’dir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği. Kişilerin geleceğe ilişkin algısı Beck Umutsuzluk Ölçeği aracılığı ile değerlendirilmiştir (Beck, Weissman, Lester ve Trexler, 1974). Yirmi maddeden oluşan ölçek bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 20 en düşük puan ise 0’dır. Alınan puanların yükselmesi bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Seber ve arkadaşları (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik katsayısını Seber ve arkadaşları (1993) .86 olarak bulmuşlardır. Ölçeğin bu çalışma örnekleme için elde edilen Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise .91’dir.

Beck Depresyon Ölçeği. Depresyon tanısı almış ve almamış bütün katılımcılara Beck Depresyon Ölçeği (Beck, Ward, Mendelson, Mock, ve Erbaugh, 1961) uygulanmıştır. Bu uygulama depresyon tanısı almayan ama depresyon geçirmekte olup kontrol grubuna dahil olması olası katılımcıları ayırt etmeyi amaçlamaktadır. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) depresyonda görülen bedensel, duygusal, bilişsel ve motivasyonel belirtileri ölçmektedir. Yirmi bir maddeden oluşan ölçeğin puan ranjı 0- 63’dür. Tegin (1980, akt. Savaşır ve Şahin, 1997) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan ölçeğin iki yarım test güvenirlik katsayısı öğrenci grubu için .78, depresif hasta grubu için .61, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise .65 olarak kaydedilmiştir. BDÖ’nün bu çalışmada elde edilen Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise .93’tür.

Hisli (1988) poliklinik hastalarıyla yaptığı geçerlik güvenirlik çalışmasında BDÖ’nün kesme noktalarını incelemiş, 17 ve üstündeki Beck Depresyon puanlarının tedavi gerektirecek depresyonu %90’nın üzerinde bir doğrulukla ayırt edebildiği sonucuna varmıştır. Bu çalışmada kesme noktası olarak 17 kullanılmıştır. Depresyon tanısı aldığı halde çalışma kapsamında uygulanan BDÖ’den 17’nin altında puan alan kişiler ile depresyon tanısı almadığı halde BDÖ’den 17 ve üzerinde puan alan kişiler çalışmaya dahil edilmemiştir.

İşlem

Bir devlet hastanesinin psikiyatri polikliniğine başvuran hastalardan psikiyatri uzmanı tarafından depresyon tanısı konulan hastalar aynı hastanenin psikiyatri servisinde bulunan psikolog odasında ön görüşmeye alınmıştır. Depresyon tanısı doğrulandıktan sonra depresyona eşlik eden başka bir hastalığın olup olmadığı araştırılmıştır. Depresyona eşlik eden DSM-IV kriterlerince tanımlanabilir başka bir hastalık durumunda kişi çalışmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca okuryazar olmayanlar da örnekleme alınmamıştır. Etik ilkeler doğrultusunda gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden kişilere ölçekler verilerek doldurmaları istenmiştir. Depresyon tanısı almamış kişilere ulaşmak için ise kafeterya, sendika, okul ve hastane gibi yerlere gidilerek çalışmaya katılmaya gönüllü olan kişilere ölçekler uygulanmıştır.

Bulgular

Kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı, umutsuzluk düzeyi ve iç-dış kontrol odağı arasındaki korelasyonlar Tablo 1’de gösterilmiştir. Geleceğe dair umutsuzluk ve dış kontrol odağı depresyonla pozitif yönde ilişkili iken kişisel adil dünya inancı depresyon ile negatif yönde ilişkilidir.

Depresyon tanısı almış kişiler ile almamış kişileri genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, umutsuzluk düzeyi ve iç-dış kontrol odağı açısından karşılaştırmak için 2 (depresyon tanısı almış-almamış) x 2 (kadın-erkek) faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz sonuçları depresyon tanısı alanların (M=12.58, SD=5.20) umutsuzluk düzeylerinin depresyon tanısı almayanlardan (M=4.92, SD=3.80) anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermiştir (F(1,116) = 87.87, p<.01, $\eta^2 = .43$).

Tablo 1. Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı, Umutsuzluk Düzeyi ve İç-Dış Kontrol Odağı Arasındaki Korelasyonlar

	Umutsuzluk	Kontrol Odağı	Kişisel Dünya İnancı	Adil Genel Dünya İnancı
Depresyon	.74**	.39**	-.22*	.06
Umutsuzluk		.47**	-.21*	-.07
Kontrol Odağı			-.23*	-.15
Kişisel Adil Dün.				.48**

*p<.05, **p<.01

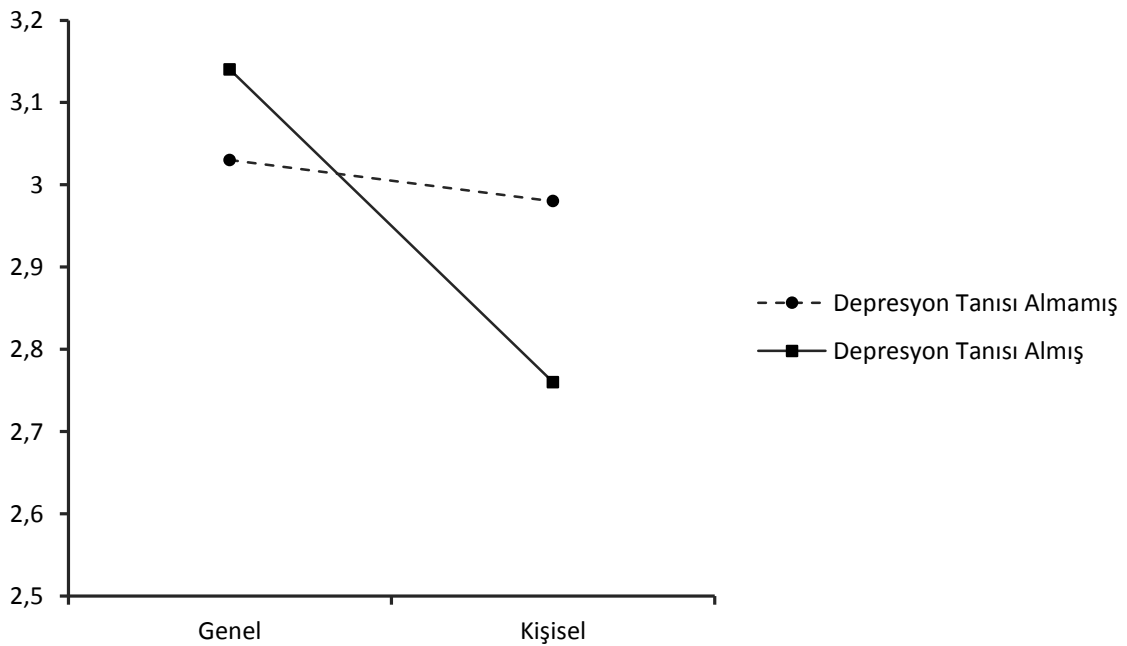
Depresyon tanısı alan ve almayanların kontrol odakları arasında da anlamlı farklar bulunmuştur (F(1,116) = 16.27, p<.01, $\eta^2 = .12$). Depresyon tanısı almış olanlar (M=12.33, SD=3.51) depresyon tanısı almayanlara (M=9.65, SD=4.02) kıyasla daha çok dışsal kontrole inanma

eğilimindedir. Depresyon tanısı almış ve almamış olanların gerek kişisel gerekse genel adil dünya inançları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Varyans analizi (ANOVA) sonuçları kadınların (M=12.07, SD=4.08) erkeklere (M=9.92, SD=3.62) oranla daha çok dışsal kontrole inanma eğiliminde olduklarını göstermiştir (F(1,116) = 10.44, p<.01, $\eta^2 = .08$). Başka hiçbir değişken açısından cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır. Depresyon ve cinsiyet ortak etkisi de anlamlı değildir.

Depresyon tanısı almış ve depresyon tanısı almamış katılımcıların kişisel adil dünya inançlarının genel adil dünya inançlarından farklı düzeyde olup olmadığını sınamak amacı ile verilere 2 (depresyon tanısı almış-almamış) x 2 (kadın-erkek) x 2 (kişisel-genel adil dünya inancı) faktörlü son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Bulgular, depresyon tanısı alıp almamak ve adil dünya inancı ortak etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (F(1,116) = 5.95, p<.02, $\eta^2 = .05$, p<.02). Bu ortak etkinin hangi gruplar arasında fark yarattığını test etmek amacı ile depresyon tanısı alan ve tanı almayan grubun genel ve kişisel adil dünya inançları ayrı ayrı bağımlı gruplar için t-testleri kullanılarak karşılaştırılmıştır. Grafik 1’de görüldüğü gibi, depresyon tanısı almamış grubun kişisel (M=2.98, SD=0.72) ve genel (M=3.03, SD=0.60) adil dünya inancı arasında anlamlı bir fark bulunamazken (t(59)=.61, p>.05), depresyon tanısı almış olanların kişisel adil dünya inançlarının (M=2.76, SD=0.85) genel adil dünya inançlarından (M=3.14, SD=0.65) anlamlı biçimde daha düşük olduğu bulunmuştur (t(59)=3.87, p<.01).

Grafik 1. Depresif Olan ve Olmayanların Kişisel ve Genel Adil Dünya İnançları

Tartışma

Bu çalışma depresyon tanısı alan ve tanı almayan bireylerin kişisel adil dünya inançları, genel adil dünya inançları, kontrol odakları ve umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı sorusuna yanıt aramaktadır. Bulgular depresyon tanısı alan grubun geleceğe yönelik umutsuzluklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu beklenen bir sonuçtur çünkü geleceğe ilişkin karamsarlık ve umutsuzluk depresyonun önemli bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. Depresyon tanısı alan ve almayan bireylerin kontrol odakları arasında da anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Depresyon tanısı alanların daha çok dışsal kontrole inanma eğiliminde oldukları bulgusu literatürdeki diğer çalışmaların (Benassi, Sweeney ve Dufour, 1988; Burger, 1984; Lester, Castromayor ve İçli, 1991; Lester ve Pitts, 1990; Tükel ve Gök, 1996) sonuçları ile de tutarlıdır. Bu bulguya göre; depresyon, insanların yaşadıkları olayları kendilerinden çok dışsal faktörlerin belirlediğine inanmasıyla yani yaşamları üzerinde pek fazla kontrollerinin olmadığını düşünmesiyle ilişkilidir.

Bu çalışmada depresyon tanısı alan ve tanı almayan bireylerin kişisel adil dünya inançları ve genel adil dünya inançları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Depresyon tanısı almış olanlar dünyayı genelde daha az adil bir yer olarak değerlendirmemektedirler. Bu bulgu depresyon ve genel adil dünya inancı arasında bir ilişki olmadığını gösteren araştırma (Lipkus, Dalbert ve Siegler, 1996; Otto, Boos, Dalbert, Schöps ve Hoyer, 2006) bulguları ile paralellik göstermektedir. Ancak sözü edilen çalışmalarda gözlenen kişisel adil dünya inancı-depresyon ilişkisi bu çalışmada bulunamamıştır. Depresyon tanısı almış olanlar ve tanı almamış olanlar dünyanın kendilerine ne kadar adil davrandığı konusundaki algıları açısından da farklılık göstermemiştir. Bu bulgu bireysel adil dünya inancının düşüklüğünün tek başına kişinin ruh sağlığını etkilemediğini ama başka etkenler devreye girdiğinde etkisinin fark edildiğini düşündürmektedir. Bir başka deyişle olayı haksızlık olarak algılamak tek başına ya etkili değildir ya da etkili olmakla birlikte bu etki başka değişkenlerin varlığıyla ortadan kalkmaktadır. Bu değişkenlerden biri kişinin kendi yaşamını değerlendirirken referans aldığı çevredir. Depresyon ile bireysel adil dünya inancı arasında bir ilişki bulunamamasını bir diğer nedeni de adil dünya inancının daha kararlı bir yapı olmasına rağmen depresyonun kısmen geçici olması olabilir. Nitekim Correia, Batista ve Lima (2009) adil dünya inancının, yaşam memnuniyetini artırmakla beraber pozitif duygulanımı etkilemediğini bulmuşlardır. Aynı çalışmada geçici duygulanım durumlarının adil dünya inancını etkilemediği veya ondan etkilenmediği bulunmuştur.

Bu çalışmanın bir diğer amacı depresyon tanısı almış ve depresyon tanısı almamış katılımcıların kişisel adil dünya inançları ile genel adil dünya inançları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmektir. Depresyon tanısı alan grubun kişisel adil dünya inancı genel adil dünya inancından anlamlı bir şekilde daha düşükken depresyon tanısı almayan grubun kişisel adil dünya inancı ile genel adil dünya inancı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Depresyon tanısı almamış

olan bireyler dünyanın genel olarak ne kadar adil olduğu ile kendilerine ne kadar adil davrandığı konusunda farklı algılara sahip değildir. Dünya genelde ne kadar adil ise kişisel olarak bana da o kadar adil davranmıştır diye düşünmektedirler. Oysa depresyon tanısı almış olan kişilerin dünyanın kendilerine genelde başkalarına olduğundan daha az adil davrandığını düşündükleri bulunmuştur.

Literatürde normal popülasyonla yapılan çalışmalarda (Begue ve Bastounis, 2003; Dalbert, 1999; Lipkus, Dalbert ve Siegler, 1996) insanların bireysel adil dünya inançlarının genel adil dünya inançlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Lerner (1980) mevcut adaletsizliklerin insanın kendisinin dâhil olmadığı dünyada gerçekleştiğini ama kendisinin içinde yaşadığı dünyayı adil değerlendirme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Bu durum değerlendirmede daha iyi olmanın önemli olmakla beraber asıl önemli olanın kötü olmamak olduğunu düşündürmektedir. Başka bir deyişle kendi yaşamlarındaki olayların adilliğini genel olarak dünyadaki olaylarla kıyaslayanların önceliği yaşamlarındaki olayların daha kötü olmamasıdır.

Diğer taraftan depresyon tanısı alan grubun kişisel adil dünya inancının genel adil dünya inancından anlamlı bir şekilde daha düşük olması, depresyon tanısı alan katılımcıların bir sosyal karşılaştırma yaptıklarını ve bu karşılaştırmadan kendi lehlerine bir sonuca ulaşamadıklarını göstermektedir. Bu bulgu hem sosyal karşılaştırma ve depresyon literatüründeki bulgularla hem de adil dünya inancı kuramıyla tutarlıdır. Taylor, Wood ve Lichtman (1983) kişilerin kurbanı oldukları olumsuz olayların etkisini azaltmak için seçici bir değerlendirme yaptıklarını belirtmektedirler. Bu süreçteki önemli mekanizmalardan biri kişinin kendisini kendisinden daha kötü durumdaki bireylerle karşılaştırmasıdır.

İnsanlar pek çok konuda olduğu gibi dünyanın kendilerine ve başkalarına ne kadar adil davrandığı konusunda da sosyal karşılaştırmalar yapmakta dünyanın kendilerine de en az başkalarına olduğu kadar adil davrandığı algısına sahip olduklarında ruh sağlıklarını koruyabilmektedirler. Dünyanın kendilerine başkalarına olduğundan daha az adil davrandığı kanısına vardıklarında ise depresyon eğilimi gösterme olasılıkları artmaktadır. Adil bir dünyada kişinin kendi yaşadıklarının da adil olması ya da adaletsiz bir dünyada kişinin yaşadıklarının da adil olmaması depresyon ile ilişkili bir inanç ya da düşünce biçimi değildir. Ama genel olarak adil bir dünyada bireyin kendi yaşadıklarını adaletsiz bulması ya da pek de adil olmayan bir dünyada kendi yaşadıklarının daha da adaletsiz olduğunu düşünmesi depresyon ile ilişkili bir düşünce biçimidir.

Bu çalışmada verilerin toplandığı örneklem bir devlet hastanesine başvuran hastalardan olduğundan daha üst ve daha alt sosyoekonomik gruba mensup bireylerin yeterince temsil edilmeme olasılığı mevcuttur. Diğer öz bildirim ölçeklerle veri toplanırken olası bütün sınırlılıklar bu çalışma için de geçerlidir. Ayrıca depresyonlu grupla yapılandırılmış klinik görüşme formu kullanılmadan görüşülmüştür.

Çalışmanın en temel bulgusu olan, depresyonlu grupta mevcut ‘dünya bana davrandığından daha adil bir yer’ algısının depresyonun tedavisinde kullanılabilir olup olmadığı konusunda yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu algıyı yıkmanın yollarından biri çarpık bir ‘ben şanssızım’ algısına sahip kişilerin algısını gerçekliğe yaklaştırmak olduğu kadar diğer insanlar için de dünyanın güllük gülüstanlık bir yer olmadığını hatırlatmak olabilir. Ancak dünyanın adil olmayışı gerçeğiyle baş edemeyecek kişilerin varolabileceği düşünüldüğünde ikinci seçeneği kullanmanın çeşitli riskleri de olabilir. Bu konudaki yeni çalışmalar hem bu riskleri anlamamızı sağlayabilir hem de depresyonu farklı bir çerçevede değerlendirmemize katkı sunabilirler.

Kaynaklar

Abramson, L. Y., Metalsky, F. I. ve Alloy, L. B. (1989). Hopelessness depression: A theory based subtype of depression. *Psychological Review*, 96(2), 358-372

Beck, A.T. (1987) Cognitive Models of Depression. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*. 1 (1): 5-37.

Beck, A., Weissman, A., Lester, D. ve Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 861-865.

Beck, A.T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J.ve Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry*, 4, 561-571.

Begue, L. ve Bastounis, M. (2003). Two spheres of belief in justice: Extensive support for the bidimensional model of belief in a just world. *Journal of Personality*, 73, 435-463.

Benassi, V.A., Sweeney, P.D. ve Dufour, C. L. (1988). Is there a relationship between locus of control orientation and depression? *Journal of Abnormal Psychology*, 97, 357-367.

Benson, D. ve Ritter, C. (1990). Belief in a just world, job loss and depression. *Sociological Focus*, 23, 49-63.

Bulman, R. ve Wortman, C. (1977). Attributions of blame and coping in the “real world”: Severe accident victims react to their lot. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 351-363.

Burger, J.M. (1984). Desire for control, locus of control, and proneness to depression. *Journal of Personality*, 52, 71–89.

Correia, I., Batista, M.T. ve Lima, M.L. (2009). Does belief in a just world bring happiness? Causal relationships among belief in a just world, life satisfaction and mood. *Australian Journal of Psychology*, 61, 220–227

Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 77–90.

Dalbert, C. (1998). Belief in a just world, well-being and coping with an unjust fate. L. Montada ve M. Lerner (Ed.), *Responses to victimization and belief in a just world içinde* (87-105) New York: Plenum Press.

Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, 12, 79–98.

Davison, G. ve Neale, J. (2004). *Anormal Psikolojisi*. Çeviri editörü: İ. Dağ. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Dzuka, J. ve Dalbert, C. (2006). The belief in a just world's impact on subjective well-being in old age. *Aging and Mental Health*, 10, 439-444.

Furnham, A. ve Procter, E. (1992). Sphere-specific just world beliefs and attitudes to AIDS. *Human Relations*, 45, 265-280.

Göregenli, M. (2003). Şiddet, kötü muamele ve işkenceye ilişkin değerlendirmeler, tutumlar ve deneyimler. *İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi Raporu*. İzmir.

Hafer, C. (2000). Investment in long-term goals and commitment to just means drive the need to believe in a just world. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1059–1073.

Harper, D.J. ve Manasse, P.R. (1992). The just world and the third world: British explanations for poverty abroad. *Journal of Social Psychology*, 132(6), 783-785.

Harper, D.J., Wagstaff, G.F., Newton J.T. ve Harrison, L.R. (1990). Lay causal perceptions of third world poverty and the just world theory. *Social Behavior and Personality*, 18, 235-238.

Hisli N (1988) Beck depresyon envanteri'nin geçerliliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6:118-122.

Kleinke, C. L. ve Meyer, C. (1990). Evaluation of rape victim by men and women with high and low belief in a just world. *Psychology of Women Quarterly*, 14, 343-353.

Lerner, M. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355-360.

Lerner, M. (1980). *The belief in a just world: a fundamental delusion*. Plenum Press: New York.

Lerner, M. ve Simmons, C. (1966). Observer's reaction to the "innocent victim": Compassion or rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 203-210.

Lester, D., Castromayor, I. ve İçli, T. (1991). Locus of control, depression and suicidal ideation among American, Philippine and Turkish students. *The journal of Social Psychology*, 130, 455-459.

Lester, D. ve Pitts, J. (1990). Depression and locus of control in police officers. *Psychological Reports*, 67, 826-826

Lipkus, I., Dalbert, C. ve Siegler, I. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 666-677.

Montada, L. (1998). Belief in a just world: A hybrid of a justice motive and self-interest? L. Montada, M. Lerner (Ed.), *Reponses to Victimization and Belief in a Just World*, içinde (217-241) New York: Plenum Press.

Otto, K., Boos, A., Dalbert, C., Schöps, D. ve Hoyar, J. (2006). Posttraumatic symptoms, depression, and anxiety of flood victims: The impact of the belief in a just world. *Personality and Individual Differences*, 40, 1075-1084.

Ritter, C., Benson, D. ve Synder, C. (1990). Belief in a just world and depression. *Sociological Perspectives*, 33, 235-252.

Rotter, J. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1-28.

Rubin, Z. ve Peplau, A. (1973). Belief in a just world and reactions to another's lot: A study of participants in the national draft lottery. *Journal of Social Issues*, 29, 73-93.

Rubin, Z. ve Peplau, A. (1975). Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, 31, 65-89.

Savaşır, I. ve Şahin, N.H. (1997). Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Seber, G, Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C. ve Tekin, D (1993). Umutsuzluk Ölçeği: geçerlik ve güvenilirliği. Kriz Dergisi, 1 (3), 139-142.

Seligman, M. E. P. (1974). Depression and learned helplessness. In R. J. Friedman & M. M. Katz (Eds.), The psychology of depression: Contemporary theory and research (83-113). Washington, DC: Winston-Wiley

Sutton, R. ve Winnard, E.J. (2007). Looking ahead through lenses of justice: The relevance of just world beliefs to intentions and confidence in the future. British Journal of Social Psychology, 46 (3), 649-666.

Taylor, E.S., Wood, J.V. ve Lichtman, R. (1983). It could be worse: Selective evaluation as a response to victimization. Journal of Social Issues. 39, 19-40

Tomaka, J. ve Blascovich, J. (1994). Effects of justice beliefs on cognitive appraisal of and subjective, physiological, and behavioral responses to potential stress. Journal of Personality and Social Psychology, 67, 732-740.

Tükel, R. ve Gök, Ş. (1996). Kontrol odağının yaş, anksiyete ve depresyonla ilişkisi. Türk Psikiyatri Dergisi, 7, 11-16.